

РОЗДІЛ 6

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 330.322.3

Федорук М. І.

Національний лісотехнічний університет

ІНВЕСТИВАННЯ В ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В ЖИТЛОВИХ І ГРОМАДСЬКИХ БУДІВЛЯХ

Досліджено процес інвестування в енергозбереження в житлових і громадських будівлях. Описано актуальний перелік основних джерел та інструментів фінансування енергозберігаючих проектів. Дається характеристика основних джерел та інструментів інвестування в енергозбереження в житлових і громадських будівлях в Україні.

Ключові слова: інвестування, енергозбереження, житлові та громадські будівлі, інструменти інвестування.

Постановка проблеми. Незважаючи на актуальність проблеми енергоефективності з огляду на зміну клімату та вартість енергоресурсів, мало уваги приділяється інвестуванню в енергозберігаючі заходи саме для житлових та громадських будівель міста, тому необхідно звернути увагу також і на потенціал збереження ресурсів та зменшення

Інвестиції саме в цей сектор енергозбереження у містах мають бути пріоритетними, адже при зменшенні енерговитрат може зменшитися і необхідність в інших заходах (підвищення потужностей котелень).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу питанням енергозбереження та проблемам фінансування енергозберігаючих проектів приділяли такі вчені, як: Кулибаба С.В., Іщук Л.І., Соколов І.А., Лінник Р.Я., Харченко Д.С., Ніколаєв В.П., О.Г. Лялюк, О.Г. Ратушняк та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз тематики публікацій з цих питань вказує на те, що більшість авторів приділяють увагу джерелам та інструментам інвестування в енергозбереження на рівні галузі, регіону або в окремих промислових об'єднаннях. В значній частині публікацій розглядаються питання інвестування в запровадження або нової техніки, або нових організаційних заходів.

Проте питанням інвестування в енергозбереження в будівлях міст приділяється дуже мало уваги, і вони потребують детальнішого опрацювання.

Метою статті є дослідження основних джерел та інструментів фінансування енергозберігаючих проектів, зокрема, інвестування в енергозбереження в житлових та громадських будівлях в Україні.

Виклад основного матеріалу. В умовах безперервного зростання цін на енергоносії та загострення екологічної ситуації в країні вирішення завдань щодо ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів та запровадження енергоощадних і екологічно-чистих технологій стає одним із пріоритетних завдань.

Згідно законодавству України, інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект [1, с. 1].

Інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій.

Об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях економіки, цінні папери (крім векселів), цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права [1, с. 1].

Суб'єктами (інвесторами і учасниками) інвестиційної діяльності можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави [1, с. 1].

З 1 січня 2013 р. набув чинності Закон України № 5205-VI «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», який надає додаткові стимули для розвитку інвестиційної діяльності.

Закон спрямований на створення умов для активізації інвестиційної діяльності шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках розвитку економіки з метою запровадження новітніх та енергозберігаючих технологій, створення нових робочих місць, розвитку регіонів.

Згідно із Законом України «Про енергозбереження», – це діяльність, яка спрямована на раціональне використання та економне витрачання первинної та перетвореної енергії і природних енергетичних ресурсів в національному господарстві і яка реалізується з використанням технічних, економічних та правових методів [2, с. 1].

Метою впровадження енергозбереження є регулювання відносин між юридичними та фізичними особами з приводу раціонального та ефективного використання енергетичних ресурсів та технологій.

Процес інвестування у енергозбереження може здійснюватись із залученням коштів як від внутрішніх, так і від зовнішніх суб'єктів підприємництва, які здійснюватимуть вкладення в енергозбереження коштів з метою отримання прибутку, досягнення позитивного екологічного та соціального ефектів.

Джерела інвестування поділяють на дві великі групи: власні та залучені. Почнемо їх аналіз із **власних джерел** фінансування енергозберігаючих проектів.

1. Кошти власників будівель

Власник – фізична особа, юридична особа, територіальна громада міста або держава, яким належить право володіння, користування та розпорядження приміщенням, квартирою або кімнатою

у житловому багатоквартирному будинку, зареєстроване в установленому законом порядку.

Фінансування проектів енергозбереження в житлових та громадських будівлях відбувається за допомогою таких інструментів:

1.1. Цільові внески співвласників багатоквартирних будинків

Цільові внески платяться співвласниками багатоквартирних будинків в об'ємі, визначеному загальними зборами ОСББ, і спрямовують зібрані кошти передусім на проведення робіт по удосконаленню експлуатації внутрішніх будинкових інженерних систем і капітального ремонту будинку.

1.2. Дольова участь – внесення власниками визначеної суми коштів на співфінансування капітального ремонту (реконструкції, модернізації), що проводяться у житловому багатоквартирному будинку, в тому числі через нарахування та сплату послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій. Співфінансування може відбуватись із залученням коштів міського, державного бюджетів, а також приватних інвестицій і коштів міжнародних фінансових організацій [3, с. 1].

1.3. Державні цільові програми

Отримання бюджетного фінансування є тривалим у часі та достатньо забюрократизованим процесом. Власники приватних будівель мають дуже обмежений доступ до джерел державного фінансування. Крім того, умови та механізми державного фінансування інвестиційних енергозберігаючих проектів змінюються майже щорічно у зв'язку із значною залежністю від політичної ситуації в країні [4, с. 1].

Головним розпорядником бюджетних коштів виступає Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, а розпорядниками нижчого рівня – обласні державні адміністрації, міська держадміністрація міста Києва. Одержувачами коштів – державні або комунальні підприємства-підрядники.

1.4. Міські цільові програми (міський бюджет)

В умовах економічної кризи міські бюджети приймаються із значним запізненням, що призводить до неможливості реалізувати бюджетні призначення в повному обсязі. До того ж більшість міських бюджетів приймаються з дефіцитом, в т. ч. в частині дефіциту бюджетів розвитку, кошти з яких і мають бути спрямовані на фінансування інвестиційних потреб. Як наслідок, органи місцевого самоврядування мають дуже обмежені фінансові можливості для фінансування інвестиційних проектів.

Таким чином, при розробці інвестиційної програми потрібно передбачати участь місцевої влади в процесі фінансування енергозбереження, але лише для демонстраційних проектів з термомодернізації громадських будівель і м'яких заходів щодо створення умов з посилення інвестиційної активності в майбутньому. Можна також передбачити розширення ролі місцевої влади в процесі інвестування енергозбереження в середньостроковому плановому періоді за умови стабілізації фінансового стану міста.

Фінансування проектів енергозаощадження за допомогою муніципалітету можливо також реалізувати за допомогою такого інструменту інвестування, як:

1.5. Револьверний фонд фінансування проектів з енергоефективності

Принцип функціонування револьверного фонду полягає у наданні коштів фонду органами місцевого самоврядування відповідним суб'єктам господарювання з метою фінансування програми

з енергоефективності з подальшим поверненням цих коштів фонду, у тому числі за рахунок економії енергоресурсів внаслідок технічної модернізації, поліпшень чи впровадження інноваційних технологій та їх багаторазове використання на реалізацію нових енергозберігаючих заходів.

Інвестиційною програмою необхідно передбачити створення муніципального револьверного фонду в середньостроковому плановому періоді і фінансування за рахунок цього джерела енергоефективних проектів в сфері споживання теплової енергії.

1.6. Власні кошти підприємств теплопостачання, короткострокові інвестиційні проекти

Власні кошти підприємств, а саме амортизаційні відрахування та планований прибуток, мали б бути переважно найдешевшим, найбільш надійним та доступним джерелом фінансування короткострокових інвестиційних проектів в сфері енергоефективності. Проте підприємства теплопостачання в більшості своїй збиткові, тому прибуток, як джерело фінансування, не може бути спрямований на інвестування за його відсутністю.

Середній показник планової суми амортизаційних відрахувань, що включаються підприємствами теплопостачання до тарифів, здебільшого не перевищує 2–3% у загальній структурі планових витрат і є недостатнім для здійснення необхідних інвестиційних заходів. За результатами досліджень встановлено, що фактична сума амортизаційних відрахувань в структурі ціни на теплову енергію та послуги, як правило, є ще меншою за планову [4, с. 1].

2. Залучені кошти

Залучення фінансування для реалізації проектів енергозбереження здійснюється за допомогою таких інструментів.

2.1. Донорські гранти

Зазвичай грантові кошти на впровадження інфраструктурних інвестиційних проектів надаються містам та підприємствам – учасникам проектів міжнародної технічної допомоги, завданнями яких це передбачено. Оскільки грант є безповоротним цільовим фінансуванням, то виділення грантових коштів для фінансування інвестиційних проектів є вкрай обмеженим й здебільшого спрямованим на фінансування невеликих демонстраційних проектів, та/або на проведення передпроектних досліджень.

Проте за умови розширення повноважень і підвищення ефективності роботи енергоменеджменту міста існує досить велика вірогідність залучення грантових коштів в короткостроковому і середньостроковому плановому періоді для фінансування м'яких заходів, демонстраційних і пілотних проектів. Це найбільш прийнятне джерело в короткостроковому періоді, тому місцевій владі та керівництву підприємств теплопостачання необхідно активізувати роботу по залученню максимального об'єму грантових коштів в енергоефективність міста [4, с. 1].

2.2. Кредити та лізинги

2.2.1. Кредити міжнародних фінансових та кредитних організацій

Інструментом фінансування середньострокових і довгострокових інвестиційних проектів у сфері споживання теплової енергії є кредити міжнародних фінансових інститутів і іноземних державних установ, таких як Світовий банк, МФК, ЄБРР, ЕІБ, КфВ тощо.

Іноземні фінансові інститути, які готові надавати кредити без державних гарантій, вимагають або міську (муніципальну) гарантію, надання якої заборонено законом (за винятком кредитів міжна-

родних фінансових інститутів та іноземних державних установ), або, як і українські банки, забезпечення виконання зобов'язань за кредитами у формі застави нерухомого майна, що належить підприємству (за наявності ліквідного майна, приватизацію якого не заборонено законом) чи територіальній громаді, процедура оформлення якої є складною і передбачає прийняття рішення сесії міської ради про надання в заставу нерухомого майна, що є об'єктами комунальної власності територіальної громади.

Міжнародне кредитування проектів вимагає значних витрат часу і залучення зовнішніх консультантів. Коли настає фаза реалізації проекту, можуть з'явитися специфічні проблеми з складнішими наслідками, ніж на стадії проектування [4, с. 1].

2.2.2. Кредити вітчизняних банків

Для ефективного процесу банківського кредитування енергоефективності і банк, і позичальники мають дійти згоди щодо обсягу позики, термінів, наявності страхування та гарантій. У цьому контексті важливим є дослідження відповідних видів кредитів, серед яких проектне і венчурне кредитування, фінансовий лізинг, франчайзинг [5, с. 3].

Держенергоефективності України розроблено механізм підтримки об'єднань співвласників багатоквартирних будівель до впровадженню заходів з енергозбереження. Він полягає у відшкодуванні частини суми кредиту, залученого ОСББ на впровадження заходів з енергозбереження, а саме на придбання енергоефективного обладнання та матеріалів.

2.2.3 Лізинг

В залежності від поставлених цілей, об'єктів, суб'єктів та, відповідно, до діючого законодавства країни, де реалізується енергозберігаючий проект, обирається найбільш оптимальна схема для здійснення лізингових операцій.

Для реалізації енергозберігаючих проектів у ринковій економіці використовуються такі схеми лізингових операцій:

- двостороння лізингова операція придбання енергозберігаючого обладнання;
- трьохстороння лізингова операція з попереднім обранням виробника енергозберігаючого обладнання;

- трьохстороння лізингова операція без попереднього обрання виробника енергозберігаючого обладнання;

- трьохстороння схема лізингова операція без посередництва [6, с. 1].

2.3. Енергетичний перформанс-контрактинг (англ. Energy Performance Contracting, скорочено ЕРС) – проект повністю реалізується компанією-підрядником, а всі витрати на розробку і реалізацію проекту компенсуються за рахунок коштів, зекономлених в результаті енергозберігаючих заходів. ЕРС зазвичай здійснюється спеціалізованою енергосервісною компанією (ЕСКО). Практика ЕРС вперше була здійснена в США та Канаді. При цьому об'єктами для реалізації ЕСКО були системи енергопостачання промислових, громадських, урядових, муніципальних та приватних об'єктів. Цікавий досвід впровадження ЕРС є в багатьох країнах Європи [7, с. 2].

Основні кроки по впровадженню енергоефективних проектів на основі ЕСКО- механізму:

1. Розробка проектів або бізнес-планів, націлених на зниження енергоспоживання окремо взятого об'єкту: проведення енергетичного аудиту для оцінки затрат енергоресурсів та визначення потенціалу енергозбереження; впровадження проектів теплової санації будівель та споруд; впровадження проектів модернізації систем тепло забезпечення з використанням альтернативних джерел енергії;

2. Підбір джерел і схем фінансування для реалізації енергоефективних проектів;

3. Поставка обладнання, будівельно-монтажні та пусконаладжувальні роботи;

4. Обслуговування, експлуатація та поточні ремонти змонтованого обладнання.

З таблиці 1 видно, що існує досить великий вибір інструментів фінансування енергозбереження в житлових та громадських будівлях. Проте схеми використання даних інструментів ще не до кінця опрацьовані і визначені законодавчо. Крім того, власники будівель дуже погано поінформовані про наявні можливості фінансування.

Висновки і пропозиції. При оцінюванні проектів енергоефективності необхідно враховувати і

Таблиця 1

Основні джерела та інструменти фінансування енергоефективних проектів в житлових та громадських будівлях

Джерела фінансування		Можливості застосування	
Власні кошти	Залучені кошти	Власні кошти	Залучені кошти
1.1. Цільові внески співвласників багатоквартирних будинків	2.1. Донорські гранти	Масштаби модернізації залежать від платоспроможності мешканців будинку	Здебільшого спрямовані на фінансування невеликих демонстраційних проектів
1.2. Дольова участь		Проекти фінансуються як за рахунок власних коштів мешканців будинку, так і з залученням коштів міського, державного бюджетів, приватних інвестицій та коштів міжнародних фінансових організацій	
1.3. Державні цільові програми	2.2.1. Кредити міжнародних фінансових та кредитних організацій	Отримання бюджетного фінансування є тривалим у часі та достатньо бюрократизованим процесом	Вимагає значних витрат часу і залучення зовнішніх консультантів
1.4. Міські цільові програми	2.2.2. Кредити вітчизняних банків	Обмеженість коштів; може виявитися недоступним для великомасштабних проектів	Діє механізм компенсацій частини суми кредитів, взятих на впровадження заходів з енергозбереження
1.5. Револьверний фонд фінансування проектів	2.2.3 Лізинг	Схеми використання ще не до кінця опрацьовані і визначені законодавчо	В залежності від поставлених цілей обирається найбільш оптимальна схема для здійснення лізингових операцій.
1.6. Власні кошти підприємств теплопостачання, короткострокові інвестиційні проекти	2.3. Енергетичний перформанс-контрактинг	Підприємства теплопостачання в більшості збиткові, хоча планований прибуток мав би бути найбільш доступним джерелом інвестування	Проект повністю реалізується компанією-підрядником, а всі витрати компенсуються за рахунок зменшення витрат

питання, що не відносяться до енергетичних характеристик. Найбільш важливими з них є: фінансові показники, неенергетичні вигоди (наприклад, природоохоронні), можливість залучення фінансування, чи то державне, чи комерційне.

За рахунок бюджетного фінансування та коштів міжнародних фінансових компаній можна реалізувати тільки пілотні проекти або забезпечити співфінансування проектів, щоб знизити ризики приватних інвесторів.

Список літератури:

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – № 47. – С. 647.
2. Закон України «Про енергозбереження» / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 30. – С. 283.
3. Правила утримання житлових будинків та прибудинкових територій, затверджені Наказом Деявного комунального господарства України від 17.05.2005 р. № 76.
4. Тормосов Р.Ю. Комплексний аналіз джерел фінансування муніципальних енергетичних інвестиційних проектів у сфері виробництва транспортування та постачання теплової енергії / Р. Ю. Тормосов // Ефективна економіка. – 2010. – № 11.
5. Гаприндашвілі Б.В. Роль банківського кредитування заходів з енергоефективності промислових підприємств України / Б.В. Гаприндашвілі // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 6. – С. 196–198.
6. Чевганова В.Я., Петрова А.О. Фінансування проектів з енергозбереження шляхом використання схем лізингових операцій: вітчизняний та закордонний досвід / В.Я. Чевганова, А.О. Петрова // Ефективна економіка. – 2014. – № 11.
7. Коpecь Г.Р. Застосування механізмів фінансового посередництва при впровадженні проектів з енергозбереження і енергоефективності. / Г.Р. Коpecь // Управління у сфері фінансів, страхування та кредиту: тези доповіді всеукраїнської науково-практичної конференції. – 2009. – С. 95–97.

Федорук М. И.

Национальный лесотехнический университет

ИНВЕСТИРОВАНИЕ В ЭНЕРГОСБЕРЕЖЕНИЕ В ЖИЛЫХ И ОБЩЕСТВЕННЫХ ЗДАНИЯХ

Резюме

Исследован процесс инвестирования в энергосбережение в жилых и общественных зданиях. Описан актуальный перечень основных источников и инструментов финансирования энергосберегающих проектов. Дается характеристика основных источников и инструментов инвестирования в энергосбережение в жилых и общественных зданиях в Украине.

Ключевые слова: инвестирование, энергосбережения, жилые и общественные здания, инструменты инвестирования.

Fedoruk M. I.

National Forestry University

INVESTING IN ENERGY SAVING IN RESIDENTIAL AND PUBLIC BUILDINGS

Summary

The process of investment in energy efficiency in residential and public buildings was investigated. We describe the actual list of the main sources of funding instruments and energy saving projects. Delivered description of the major sources and tools of investment in energy efficiency in residential and public buildings in Ukraine.

Keywords: investment, energy, housing and public buildings, investment tools.